

DODATNA RAZLAGA ZA BESEDNE VRSTE

PRISLOVI

Prislovi so tiste besede (vedno le ena beseda), ki v stavku oz. povedo pove okoliščine dogajanja, ne morejo niti spreminjati svoje oblike, ves čas so v taki obliki. Poznamo več vrst:

1. ČASOVNI PRISLOVI nam povedo čas dogajanja, vprašamo se **KDAJ? KOLIKO ČASA?**

Na primer: zjutraj (ne jutro, ker to je samostalnik, tisto jutro - sam. sr. spola), zvečer (ne večer, ker je spet samostalnik), opoldne, popoldne, dopoldne, zdaj, takrat, tokrat, prej, potem ...

PAZI: npr. dopoldne in popoldne

- Če ti povesta, kdaj se je zgodilo, potem je to prislov: npr. **Dopoldne** sem šel v trgovino, **popoldne** pa sem bral knjigo.

- Lahko pa gre za samostalnik, npr.: To dopoldne je bilo lepo, ampak današnje popoldne pa je bilo grozno. (sam. Kdo ali kaj je bilo lepo oz. grozno?)

- zveza predloga in števnik NI prislov: ob osmih

2. KRAJEVNI PRISLOVI nam povedi kraj dogajanja, vprašamo se **KJE? KAM? KOD? OD KOD? DO KOD?**

Na primer: tam, tu, zgoraj, spodaj, tja, doma, domov, zadaj, spredaj.

PAZI: sem NE spadajo predlogi na, pod, v, iz, izza, nad ... To so predlogi, ki niso povezani s prislovi, ampak se povezujejo s samostalniki, zato zveza "v šoli" ne more biti prislov, čeprav se vprašamo lahko KJE?. To je zveza predloga in samostalnika.

3. NAČINOVNI PRISLOVI nam povedo način dogajanja, vprašamo se **KAKO? NA KAKŠEN NAČIN?**

Na primer: lepo, dobro, skrivnostno, nenačrtovano, navdušeno ...

PAZI: velikokrat jih lahko pomešamo s pridevniki

- **Dobro** delo smo **dobro** opravili.

Kakšno delo? Kako smo opravili?

V pomoč: Načinovni prislov prepoznaš najlažje tako, da ob vprašalnici uporabiš glagol.

Pridevnik pa tako, da zraven uporabiš samostalnik.

4. VZROČNI PRISLOVI nam povedo vzrok dogajanja, zakaj se je nekaj zgodilo, vprašamo se **ZAKAJ? ČEMU?**

Na primer: zato

Vzročni prislov ni zveza veznika in samostalnika, npr. »zaradi treme«.

SAMOSTALNIKI

Samostalniki so besede, ki označujejo osebe, živali, rastline, pojme ... torej načeloma tiste stvari, ki jih lahko primemo (razen pojme: svetloba, zrak, prijaznost, trema).

Samostalnikom določimo tri stvari:

SPOL – ločimo **moški, ženski in srednji spol**. Ko določamo spol samostalniku, vedno besedo postavimo v osnovno (slovarsko) obliko, nato pa si pomagamo z besedicami: tisti (moški spol), tista (ženski spol), tisto (srednji spol).

Npr.: Na cesti smo srečali veliko ljudi, ki so gledali veliki drevesi.

Samostalniki so:

- cesti: osnovna oblika je cesta, torej TISTA cesta = ženski spol
- ljudi: osnovna oblika je človek, torej TISTI človek = moški spol
- drevesi: osnovna oblika je drevo, torej TISTO drevo = srednji spol

ŠTEVILO – ločimo **ednino, dvojino in množino**. Ko določamo število, se vedno vrnemo v poved in jo še enkrat preberemo ter razberemo, o koliko »stvareh« govori poved.

Npr.: Na cesti smo srečali veliko ljudi, ki so gledali dve drevesi.

Samostalniki so:

- cesti: če pogledamo v besedilo, piše »na cesti«, kar pomeni »na eni cesti« - torej ednina
- ljudi: ljudi je množinska oblika od človek, takoj vemo, da jih je 3 ali več – torej množina
- drevesi: če pogledamo v besedilo, piše »gledali so drevesi«, torej dve drevesi. Če bi jih gledali več, bi pisali »gledali so drevesa« - torej dvojina

SKLON – ločimo 6 sklonov, za katere morate znati imena in vprašalnice:

ime sklona	vprašalnica	besedice, ki ti lahko pomagajo pri določitvi sklona
IMENOVALNIK	KDO ALI KAJ?	Tu zraven ni nobenega predloga. Pomagamo pa si lahko z glagolom: Kdo ali kaj nekaj dela?
RODILNIK	KOGA ALI ČESA?	zaradi, veliko, malo, iz, brez, od, za ... Kadar je poved zanikana, je samostalnik v rodilniku.
DAJALNIK	KOMU ALI ČEMU?	h/k, proti, kljub
TOŽILNIK	KOGA ALI KAJ?	čez, skozi, zoper, po, v, na, ob, med, nad, pod, pred, za
MESTNIK	O KOM ALI O ČEM?	o, pri, po, na, ob, v
ORODNIK	S KOM ALI S ČIM?	z/s, med, nad, pod, pred, za

Ker je veliko besedic, ki se ponavljajo pri sklonih, se je vedno treba vrniti v poved in določiti sklon s pomočjo cele povedi, ne le izpisa v tabelo.

Npr.: Na cesti smo srečali veliko ljudi, ki so gledali dve drevesi.

Cesti – Na kom ali čem? = mestnik; Ne more biti »Na koga ali kaj?«, ker potem bi bil odgovor »Na cesto.«

Ljudi – pomagamo si besedico »veliko« - Veliko koga ali česa? – torej rodilnik!

Drevesi – pomagamo si z glagolom – Koga ali kaj so gledali? Dve drevesi. Ne vprašamo se, kdo ali kaj, čeprav je oblika enaka.

PRIDEVNIK

Pridevniki so besede, ki po navadi stojijo zraven samostalnikov, saj povedo lastnost, vrsto ali pa svojino samostalnika. Ločimo torej tri vrste.

1. **LASTNOSTNI** – pove lastnost samostalnika, npr. barvo predmeta, dobre in slabe lastnosti človeka, oblike predmetov, lastnosti pojmov ... Po njih se vprašamo z vprašalnicami **KAKŠEN? KAKŠNA? KAKŠNO?**, odvisno, katerega spola je samostalnik.

Za lastnostne pridevnike je značilno, da jih lahko stopnjujemo. Torej stopnjujemo lastnost samostalnika. Ločimo tri stopnje: **osnovnik – primernik – presežnik**. To lahko naredimo na dva načina:

- z dodajanjem končnic -ejši, -ši, -ji (primernik); ali predpone naj- (presežnik): velik – večji – največji
- z besedicami bolj (primernik), najbolj (presežnik): moder, bolj moder, najbolj moder

PAZI na stopnjevanje posebnih pridevnikov, glej DZ!

2. **VRSTNI** – pove vrsto samostalnika, npr. vrsto šole (osnovna, srednja), vrsto mize (pisalna, jedilna), vrsta ribe (morska, sladkovodna) ... Po njih se vprašamo z vprašalnicami **KATERI? KATERA? KATERO?**, odvisno, katerega spola je samostalnik.
3. **SVOJILNI** – pove svojino samostalnika, torej čigavo je kaj, npr. Matjaževo, Alenkino, sosedovo. Po njih se vprašamo z vprašalnicami **ČIGAV? ČIGAVA? ČIGAVO?**, odvisno, katerega spola je samostalnik.

Vendar pazi, besedice »moj, tvoj, najin, naš ipd.« ne spadajo sem, čeprav se vprašamo enako. To so svojilni zaimki, snov 7. razreda ☺.

S samostalnikom se ujemajo v spolu, sklonu in številu. To pomeni, da je pridevnik enakega spola, v enakem številu in sklonu kot samostalnik: npr. lep fant, lepa punca, lepo sonce ... lepega fanta ...

Npr.: Na cesti smo srečali veliko ljudi, ki so gledali dve drevesi.

Ker v zgornji povedi nimamo nič pridevnikov, jih bomo dodali:

*Npr.: Na **sosedovi prašni makadamski** cesti smo srečali veliko **navdušenih** ljudi, ki so gledali dve **najvišji** drevesi.*

sosedovi – Čigavi cesti? – svojilni

prašni – Kakšni cesti? – lastnostni – osnovnik

makadamski – Kateri cesti? – vrstni

navdušenih – Kakšnih ljudi? – lastnostni – osnovnik

najvišji – Kakšni drevesi? – lastnostni – presežnik

PAZI, da ne zamešaš pridevnika in prislova. Glej prislov.

GLAGOL

Glagoli so besede, ki nam povedo, kaj kdo dela, kaj se dogaja, kakšno je stanje v povedi. Pomagamo si z vprašalnici: **KAJ DELA? KAJ SE DOGAJA? KAKŠNO JE STANJE?** Pazimo pa tudi na čas dogajanja, saj se lahko nekaj dogaja v preteklosti, sedanjosti ali prihodnosti. Takrat pri vprašalnici uporabimo drug čas: **KAJ SE JE ZGODILO? KAJ SE BO ZGODILO? KAJ SE JE DOGAJALO? KAJ SE BO DOGAJALO?**

Glagolom lahko določimo osebo, število in čas.

Pri osebi izhajamo iz osebnih zaimkov, ki nam povedo, katera oseba opravlja dejanje in koliko je teh oseb:

	ednina	dvojina	množina
1. oseba	JAZ	MIDVA, MIDVE	MI, ME
2. oseba	TI	VIDVA, VIDVE	VI, VE (tudi vikanje)
3. oseba	ON, ONA, ONO	ONADVA, ONIDVE	ONI, ONE

Pa pogledajmo, glagole s pomočjo zgornje tabele spregamo oz. mu spreminjamo obliko glede na osebo in število pa tudi glede na čas. Torej lahko povemo, da neko dejanje opravljam jaz, vidva, oni; lahko ga opravljam danes, lahko smo ga včeraj, lahko ga bomo jutri.

TVORBA SEDANJIKA: ta je najlažja 😊

Ednina:

Jaz delam. – Danes **delam** domačo nalogo. (Delam jo ta trenutek ali pa govorim na splošno.)

Ti delaš. – Ali rad **delaš** na vrtu? (Govorimo na splošno, ni nujno, da je ta trenutek.)

On dela. – Miha **dela** v tovarni. (Tam pač dela vsak dan, zato uporabimo sedanjik.)

Dvojina:

Midva delava. – Jaz in moja mama **delava** na kmetiji. (vedno sem zraven jaz in še nekdo drug)

Vidve delata. – Ti in tvoja prijateljica **delata** samo zdraho. / Vidve delata na polju.

Onadva delata. – Tina in Mojca **delata** na vrtu.

Množina:

Me delamo. – Me **delamo** v kuhinji. (spet sem zraven jaz in vsaj še dva)

Vi delate. – Ali vi **delate** na vrtu? (uporabiš tudi za vikanje osebe)

Oni delajo. – Jure, Tina in Mojca **delajo** ves čas.

Če glagol DELATI torej spregamo v tabeli, dobimo tole:

DELAM	DELAVA	DELAMO
DELAŠ	DELATA	DELATE
DELA	DELATA	DELAJO

POSEBNOST JE GLAGOL BITI

SEM	SVA	SMO
SI	STA	STE
JE	STA	SO

TVORBA PRETEKLIKA

Preteklik tvorimo s pomočjo glagola BITI v sedanjiku, ki ga dodamo posameznim oblikam glagolov za osebe, ki imajo končnico –l, –la, –li, –lo. Oblika preteklika mora imeti vedno obe besedi, **pomožni glagol biti in glagol na –l**:

sem		delal
se		delala
je		delalo
sva		delali
sta		
sta		
smo		
ste		
so		

Ednina:

Jaz sem delal. – Danes **sem delal** domačo nalogo. (Enkrat danes sem jo naredil, ni nujno, da jo delam ta trenutek)

Ti si delal. – Ali **si rad delal** na vrtu? (Mogoče je delal včeraj ali pa kot je vrt še imel.)

On je delal. – Miha **je delal** v tovarni. (Zdaj verjetno ne dela več, zato preteklik.)

Dvojina: pri dvojini paziš, ali gre za dve ženski ali za 2 moška oz. enega moškega in eno žensko

Midva sva delala. – Jaz in moja mama **sva delala** na kmetiji. (Enkrat v preteklosti, lahko sicer danes zjutraj ali pa pred enim letom, nima pomena, zgodilo se je že.)

Vidve sta delali. – Ti in tvoja prijateljica **sta delali** samo zdravo. / Vidve **sta delali** na polju.

Onadva sta delala. – Tina in Mojca **sta delali** na vrtu.

Množina:

Me smo delale. – Me **smo delale** v kuhinji. (spet sem zraven jaz in vsaj še dva)

Vi ste delali. – Ali **ste delali** na vrtu? (uporabiš tudi za vikanje osebe – ali gre za vikanje, vidiš iz besedila samega)

Oni so delali. – Jure, Tina in Mojca **so delali** ves čas.

V povedih, ki govorijo o preteklih dejanjih, ni nujno, da pomožni glagol biti in glagol na –l stojita skupaj: Včeraj **sem** Moniki **dal** darilo. – Moniki **sem dal** darilo. – **Vmes se lahko vrinejo tudi druge besede.**

TVORBA PRIHODNJIKA

Prihodnjik tvorimo s pomočjo glagola BITI v prihodnjiku in glagolom na –l. Tudi oblika v prihodnjiku mora imeti vedno obe obliki.

bom		delal
boš		delala
bo		delali
bova		
bosta		
bosta		
bomo		
boste		
bodo		

OSEBNI ZAIMKI

Osebni zaimki so besede, ki nadomestijo samostalnike, zato da se ne ponavljamo v povedi. Imajo lahko več oblik, saj jih lahko sklanjamo (torej jim določimo sklon) tako kot samostalnike, glej DZ. Poleg sklona jim lahko določimo še osebo in število (tako kot glagolu).

	ednina	dvojina	množina
1. oseba	JAZ	MIDVA, MIDVE	MI, ME
2. oseba	TI	VIDVA, VIDVE	VI, VE (tudi vikanje)
3. oseba	ON, ONA, ONO	ONADVA, ONIDVE	ONI, ONE

Pri sklanjanju imajo lahko osebni zaimki več oblik, krajše ali daljše. Če želimo poudariti zaimek, uporabimo daljšo obliko, kadar gre bolj »na splošno« pa krajšo.

Na primer:

Mene nihče ne mara. – Nihče **me** ne mara.

– V obeh primerih gre za zaimek v 1. os. ed. tožilnik

Tebi so všeč vsi fantje, vendar **te** nihče od njih ne pogleda.

– V obeh primerih gre za zaimke v 2. os. ed., tebi je v dajalniku, te pa v rodilniku

Paziti je treba pri zaimkih:

- »**mi**«, tu se namreč pojavi največ napak.

Prosim, prinesi **mi** kavo. / Jutro bomo **mi** odšli na morje.

V obeh primerih je oblika zaimka enaka, a v prvi povedi gre za obliko zaimka »jaz« (1. os. ed.) v dajalniku (Komu prinesi kavo?). V drugi povedi pa gre za zaimke v množini (1. os. mn.) v imenovalniku.

- »**me**«, ednina ali množina?

Srečali ste **me** včeraj v mestu. / Včeraj smo **me** odšle na zabavo.

Oblika zaimka je tudi tu enaka, a v prvi povedi gre spet za obliko zaimka »jaz« v tožilniku, v drugi povedi pa za zaimek za ženske v imenovalniku množine.

PAZI!

Besedice »sem, si, je ...« **NISO** osebni zaimki, ampak glagoli oz. del glagola v pretekliku.

ŠTEVNIKI

Števniki so besede, ki povedo, koliko je nekih stvari ali katere po vrsti so te stvari.

Ločimo:

- Glavne števnik (ena, dva, sto, milijon ...)
- Vrstilne (prvi, drugi, sedemnajsti, osemstopenajsti ...)